

Igor Datskiv**FORMATION OF UKRAINIAN AND POLISH DIPLOMATIC RELATIONS LATE IN XX CENTURY**

The question of international cooperation between Ukraine and the Republic of Poland; summarizes areas of diplomatic interaction between them and justified principles on which built good relations between the two countries.

Key words: Ukraine, Republic of Poland, relations and cooperation, foreign policy.

УДК 94(73): 327 Б. Обама**Максим Годлевський****ФАКТОР «РОЗУМНОЇ СИЛИ» В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ США В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ БАРАКА ОБАМИ**

У статті розглядаються зміни у зовнішній політиці США за адміністрації Барака Обами. Головний акцент спрямовується на зміщенні геополітичного фокусу в азійсько-тихоокеанський регіон, що обумовлено прагненням Вашингтона зберегти і зміцнити свої позиції в нових умовах економічного та військового піднесення Китаю. В контексті даного регіону важливим компонентом американської зовнішньої політики є застосування доктрини «розумної сили», що включає в себе як визнання багатьох «центрів сили», співробітництво з суб'єктами міжнародних відносин, так і зберігання права застосування військової сили, пояснюючи її цілі та наслідки.

Ключові слова: зовнішня політика, США, азійсько-тихоокеанський регіон, «розумна сила», Барак Обама.

Прихід до влади в США Б.Обами супроводжувався внесенням в американську зовнішню політику низки суттєвих коригувань. Одним з найважливіших нововведень стало зміщення геополітичного фокусу США в азійсько-тихоокеанський регіон. Збереження за США глобального лідерства у Вашингтоні стали безпосередньо пов'язувати з успішністю на тихоокеанському напрямку. Величезний потенціал регіону, що динамічно розвивається, все впевненіше закріплюється в ролі центру світової економіки і політики, і стрімке посилення в ньому позицій Китаю, який нерідко позиціонується в якості стратегічного конкурента США, об'єктивно сприяли тому, що Вашингтон висунув це як найважливіше зовнішньополітичне завдання, а саме розширення сфери впливу США в АТР

Процес зміни влади в США в кінці 2008 та початку 2009 років супроводжувався активним пошуком свіжих ідей і рішень тих складних проблем, які дісталися у спадок від адміністрації Дж. Буша-молодшого. Одним з найбільш важливих результатів такого пошуку стала публікація доповіді «США і Азійсько-Тихоокеанський регіон: стратегія безпеки для адміністрації Б. Обами», презентація якого відбулася 11 березня 2009 р. у Вашингтоні [1]. Проект очолив один з найстаріших американських дипломатів, які спеціалізувалися на азійській проблематиці, Дж. Келлі. Він займав пост заступника держсекретаря з АТР в 2001-2005 рр. і входив у так звану «команду Пауелла – Зеліка» в держдепартаменті, яка виступала за більш зважений підхід до вироблення зовнішньополітичних пріоритетів адміністрації Дж. Буша-мол.. Крім того, на презентації виступили й інші автори документа: керівник Програми стратегічних досліджень Центра військово-морського аналізу адмірал Майкл Мак-Девітт, президент Тихоокеанського форуму в Гонолулу Ральф Косса, директор Інституту стратегічних досліджень Національного університету оборони Патрік Кронін і співробітник Інституту оборонного аналізу Бред Робертс. Загальне керівництво проектом здійснював Центр нової американської безпеки, заснований в лютому 2007 р., близьким до керівництва демократичної партії колишнім помічником заступника міністра оборони в адміністрації Клінтона К. Кемпбеллом і М. Флаурною, яка була призначена заступником міністра оборони з політичних проблем. Таким чином, проект претендував на вироблення деякого зовнішньополітичного консенсусу між помірними консерваторами і правими демократами з питань здійснення стратегічного курсу в АТР нової адміністрації Білого дому. Ключовим інструментом автори доповіді вважають «розумну силу», яка проявлялась б у поєднанні «жорсткої», тобто військової та економічної потужності з «м'якою» силою публічної дипломатії. У свою чергу «м'яка сила» США повинна включати в себе насамперед такі елементи як поглиблення і розширення переговорних процесів, економічне і культурне залучення регіональних держав і еліт, інвестування в професійну освіту, відновлення механізмів публічної дипломатії, прийняття на себе основних зобов'язань по забезпечення екологічної та енергетичної безпеки. Достатньо ґрунтовно була

викладена нова азійсько-тихоокеанська стратегія США К. Кемпбеллом. Він підкреслював важливість партнерства з великими країнами регіону, наголошував на взаємодії з регіональними інститутами, таким як Східноазійський саміт, АСЕАН та АРФ та розширенні альянсів з Японією, Австралією, Таїландом, Філіппінами та Республікою Кореєю [2].

У 2009 р. адміністрація Барака Обама проголосила курс на «повернення в Азію», а дещо пізніше заявлено про довготривале намір США зберігати й розширювати в АТР свою присутність. Треба зазначити, що ще в статті кандидата в президенти Барка Обама «Відновлення американського лідерства», яка була опублікована влітку 2007 р., велика увага приділялася необхідності розширювати співробітництво та водночас зміцнювати здатність конкурувати в деяких сферах [3].

Крім того, в одному зі своїх перших великих виступів з питань зовнішньої політики, на Чиказькій раді з глобальних питань 23 квітня 2007 р., Б.Обама підкреслив центральну роль міжнародного співробітництва, зміцнення партнерств і альянсів у вирішенні глобальних загроз і викликів, а також американське моральне лідерство в глобальному масштабі [4]. Президент Б. Обама також підтвердив традиційне світосприйняття Сполучених Штатів як «маяка» і «силу американського прикладу» у своїй інавгураційній промові [5]. Таким чином, акцент адміністрації Обама на зміцнення дипломатичного інструменту дозволяв припустити, що курс Сполучених Штатів у міжнародній системі стане більш збалансованим та менш мілітаризованим.

У перші місяці перебування Б. Обама на президентській посаді американсько-китайським відносинам був заданий непоганий старт. Б.Обама розпочав свою діяльність зі стійкою переконаністю в необхідності співпраці з Китаєм для вирішення нагальних проблем глобального характеру, таких як, зокрема, світова фінансова криза та глобальні кліматичні зміни. В ході державного візиту в Китай 21-22 лютого 2009 року держсекретар Г. Клінтон під час зустрічі з міністром закордонних справ Китаю Ян Цзечі підкреслила необхідність розвитку між США і Китаєм «позитивних і співробітницьких відносин» [6]. Курс нової американської адміністрації на налагодження відносин з Китаєм підтвердив і список тем, винесених Г. Клінтон на обговорення в рамках зустрічей з китайськими колегами. Фокус двосторонніх консультацій був спрямований на економічних питаннях і протистоянні кліматичним змінам, в той час традиційне питання про права людини, що несе в собі конфліктний потенціал, американська сторона не піднімала. Прагнення обох держав не загострювати двосторонні відносини випадковими обставинами проявилось в готовності врегулювати інцидент, що стався 9 березня 2009 р. в Південно-Китайському морі, коли п'ять китайських кораблів переслідували і перешкоджали вільній навігації американському дослідницькому судну ВМС США «Impressable». Цей інцидент частично повторив події 1 квітня 2001 р., коли перешкоджання з боку китайських винищувачів польоту американського розвідувального літака над Південно-Китайським морем закінчилося зіткненням літаків і загибеллю китайського льотчика. Однак на відміну від подій часів президента Дж. Буша-молодшого, що призвели до найсильнішої кризи в американсько-китайських відносинах, другий інцидент зусиллями обох сторін був досить швидко врегульований, хоча Вашингтон і Пекін обмінялися взаємними претензіями. Курс Б. Обама на «умиротворення» Китаю знайшов своє відображення і в опублікованій 17 листопада 2009 р. американо-китайській спільній заяві за підсумками зустрічі Б. Обама і Ху Цзіньтао в Пекіні. У спільній заяві, зокрема, обидві сторони підкреслили право кожної держави і його народу обирати власний шлях розвитку, а також необхідність у повазі всіма державами моделі розвитку один одного [7]. Формулювання таких принципів свідчить про намір Вашингтона не висувати ідеологічні відмінності в якості першорядних у відносинах з Китаєм. У свою чергу, і Китай продемонстрував деякі кроки назустріч Вашингтону. Так, в ході спільної зустрічі лідерів двох держав Б. Обама заявив про єдність думки США і Китаю з іранського питання, що полягає в необхідності отримати від Ірану підтвердження прозорості і мирного характеру його ядерної програми. При цьому, треба зазначити, що упродовж багатьох місяців Пекін систематично критикував спроби ряду держав-членів Ради Безпеки ООН накласти санкції щодо Ірану у зв'язку з розвитком ядерної програми і наполягав на необхідності вирішення проблеми дипломатичними методами. Але вже наприкінці березня 2010 р. постійний представник США в ООН С. Райс зробила заяву про те, що Китай готовий розпочати консультації в Раді Безпеки з питання вироблення четвертого пакету санкцій щодо Ірану [8]. Визнавши необхідність санкцій відносно Ірану, що демонстрував небажання співпрацювати з міжнародним співтовариством, Китай зайняв жорстку позицію щодо змісту цих санкцій.

У той же час заява, оприлюднена Б. Обамою 29 січня 2010 р., щодо планів продажу Тайваню чергової партії озброєнь [9], викликала величезну критику з боку Пекіна. Китай призупинив двосторонні контакти по військовій лінії і скасував заплановані на лютий американо-китайські консультації з питань стратегічної безпеки, нерозповсюдження та контролю над озброєннями. Слід зауважити, що практика заморожування контактів з США по військовій лінії у відповідь на оприлюднення Вашингтоном планів продажу Тайваню чергових пакетів озброєнь вже стала традиційним інструментом надання тиску китайською владою на американський уряд. Таким чином,

контакти по військовій лінії знову були розірвані Китаєм в односторонньому порядку в січні 2010 р. Крім того Пекін вирішив у відповідь накласти санкції на великі американські компанії, які беруть участь у поставках озброєнь на Тайвань. Проте, незважаючи на неодноразові погрози застосування санкцій проти американських компаній з боку китайських високопоставлених осіб, вони так і не були введені. В свою чергу в березні 2010 р. загострилася північнокорейська проблема. Так в Жовтому морі був затоплений південнокорейський корвет «Чхонан», а причиною інциденту, за твердженнями Вашингтона, стала атака північнокорейського підводного човна. Китай ніяким чином не відреагував на цей інцидент. Резолюція, яка засуджує затоплення південнокорейського корвета, була прийнята тільки 9 липня 2010 р., але саме жорстка позиція Китаю і Росії не дозволила включити в неї згадки Північної Кореї як винуватця інциденту [10]. Своєрідною відповіддю на інертність Китаю в цьому питанні став намір США провести в кінці липня спільні з Південною Кореєю військові навчання в Жовтому морі за участю авіаносця ВМС США «Джордж Вашингтон». Китай виступив категорично проти спільних військових навчань які порушують інтереси безпеки Китаю і загострюють регіональну напруженість. Не обмежившись лише вираженням невдоволення, Пекін оголосив про плани провести навчання з бойовими стрільбами в Східно-Китайському морі упродовж 30 червня – 5 липня 2010 р.

У свою чергу, треба підкреслити, що у реалізації завдань зміцнення відносин з союзницькими державами та іншими ключовими регіональними країнами, а також розширення участі США в багатосторонніх інститутах оптимальним і, як показав розвиток подій, дієвим методом стало втручання Вашингтона в існуючі між Китаєм і низкою держав Східної Азії територіальні суперечки в Південно-Китайському і Східно-Китайському морях. Вперше відкрито позначивши свій інтерес у забезпеченні свободи навігації в цих акваторіях влітку 2010 р., Вашингтон став використовувати суперечки держав, які найбільш гостро проявляються в Південно-Китайському морі між Китаєм і В'єтнамом, Китаєм і Філіппінами, а в Східно-Китайському морі – між Китаєм і Японією. Так, з підключенням Вашингтона до проблеми Південно-Китайського моря військовий союз США і Філіппін отримав нове дихання. Упродовж 2010–2011 рр. істотно збільшилося двостороннє співробітництво по військовій лінії. Військово-технічні аспекти співробітництва включають зокрема, допомогу США у модернізації філіппінських ВМС. У січні 2011 р. відбувся перший американсько-філіппінський стратегічний діалог, що ознаменувався підписанням угоди про створення робочих груп з вивчення питання нарощування двостороннього співробітництва в галузі територіальної оборони та безпеки на морі. А в листопаді 2011 р. міністри закордонних справ США і Філіппін підписали Манільську декларацію про посилення двостороннього співробітництва в галузі оборони [11]. Втручання США в територіальні суперечки в Південно-Китайському морі додало сильний імпульс розвитку американсько-в'єтнамських відносин, насамперед у військово-політичній сфері. Проявлена зацікавленість Вашингтона в розвитку зв'язків з В'єтнамом, набуття його як потенційного прихильника в латентному протистоянні з Китаєм обумовлені потенціалом цієї країни: за американськими оцінками, в осяжному майбутньому В'єтнам може еволюціонувати в «державу середньої величини», здатну володіти значним впливом в Південно-Східній Азії. Так в 2010 р. був запущений консультативний механізм «Діалог у сфері оборони», що передбачає регулярні зустрічі між представниками оборонних відомств двох держав. Кораблі американських ВМС стали регулярно здійснювати заходи у в'єтнамські порти. У серпні 2010 р. на хвилі загострення американсько-китайських протиріч з питання свободи морської навігації відбулися перші в історії американсько-в'єтнамських відносин тижневі спільні навчання ВМС двох країн в акваторії Південно-Китайського моря. Крім того важливим кроком зміцнення відносин з союзницькими державами та іншими ключовими регіональними країнами стало те, що в лютому 2009 р. відбувся перший в історії американо-асеановських зв'язків офіційний візит держсекретаря США до Секретаріату АСЕАН. Багато в чому знаковим стало підписання США в липні 2009 року основоположного Балійського договору АСЕАН про дружбу і співробітництво [12]. Вашингтон також виявив зацікавленість у набутті статусу повноправного учасника створеного в 2005 році Східноазійського саміту, який виступає координаційним механізмом побудови Східноазійської спільноти. Плани Китаю припускають реалізацію цієї ідеї у форматі АСЕАН + 3 (АСЕАН + Китай, Японія і Південна Корея) без участі США. Розвиток регіональних інтеграційних процесів за таким сценарієм сприяло б зміцненню позицій Китаю в Східній Азії на шкоду США. З метою не допустити настільки несприятливого розвитку подій Вашингтон зробив необхідні кроки по входженню в структуру. В жовтні 2010 р. США стали повноправним учасником Східноазійського саміту, а в листопаді 2011 р. вперше взяли участь у зустрічі лідерів держав САС. Своєрідним поштовхом до поступового покращення американо-китайських відносин став успішний візит до США президента КНР Ху Цзінтао в січні 2011 р. Крім того Б. Обама перебуваючи в Австралії в кінці 2011 р. звернувся до Китаю: «Ми хочемо й далі розвивати конструктивні відносини з китайським урядом, але будемо твердим, наполягаючи на тому, щоб він діяв за тими ж правилами, що й усі» [13]. В лютому 2012 р.

під час зустрічі з віце-президентом КНР Сі Дзінпіном в ході його візиту до Вашингтону Обама підкреслив, що Сполучені Штати Америки виступають за мирне зростання КНР [14].

В свою чергу 10 листопада 2011р. в своєму виступі на саміті АТЕС в Гонолулу держсекретар США Г. Клінтон проголосила наступ «тихоокеанського століття для Америки» та заявила про готовність Вашингтона прийняти на себе лідерство в АТР, йдучи назустріч побажанням партнерів і союзників у Східній Азії[15]. А 17 листопада Б. Обама під час свого візиту до Австралії оголосив про рішення розмістити в Дарвіні на півночі Австралійського континенту, нехай і на ротаційній основі, 2500 американських морських піхотинців, які перебувають в Японії[16]. 19 листопада, вперше взявши участь у Східно-Азійському саміті, Б.Обама заявив: «Хоча ми й не є учасником спору в Південно-Китайському морі і не приймаємо нічию сторону, ми надаємо дуже велике значення морській безпеці в цілому і вирішенню суперечок у Південно-Китайському морі зокрема – як тихоокеанська держава, як морська держава, як торгова нація і як гарант безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» [17]. У тій же логіці побудовано і виступ міністра оборони США Л.Панетті на діалозі з безпеки «Шангри-Ла» в Сінгапурі, де він заявив про намір Пентагону сконцентрувати до 60 % всіх сил і засобів ВМФ США на Тихому океані до 2020 р. [18].

Отже, для адміністрації Б. Обама «розумна сила» це військова могутність поєднана з політико-дипломатичними, економічними та ідеологічними інструментами впливу. Концепція включає в себе визнання багатьох «центрів сили», співробітництво з суб'єктами міжнародних відносин, але й зберігання права застосування сили, пояснюючи її цілі та наслідки. В контексті Азійсько-Тихоокеанського регіону важливим компонентом трансформації американської зовнішньої політики, обумовленої прагненням Вашингтона зберегти і зміцнити свої позиції в нових умовах економічного та військового піднесення Китаю, стало розширення форм участі в справах регіону. Таким чином Вашингтон включився в процес врегулювання територіальних суперечок у Південно-Китайському і Східно-Китайському морях, інтенсифікувалося двостороннє співробітництво з Філіппінами та В'єтнамом. Традиційний підхід США до забезпечення свого присутності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні переважно на основі системи військово-політичних союзів з Японією, Південною Кореєю, Таїландом, Філіппінами та Австралією був доповнений установкою на формування відносин співробітництва і партнерства і з іншими перспективними регіональними державами, такими як В'єтнам, Сінгапур, Індонезія та Малайзія, а також на розширення участі Вашингтона в багатосторонніх регіональних інститутах.

Список використаної літератури

1. Cossa Ralph A., Glosserman Brad, McDevitt Michael A., Patel Nirav, Przystup James, Roberts Brad. The United States and the Asia-Pacific Region: Security Strategy for the Obama Administration. Washington: CNAS, // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cnas.org/.../CossaPatel_US_Asia_Pacific_February2009.pdf.
2. The U.S.-Philippines Alliance: Deepening the Security and Trade Partnership. Kurt M. Campbell Assistant Secretary, Bureau of East Asian and Pacific Affairs. Testimony Before the House Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Terrorism, Nonproliferation and Trade, Washington, DC, February 7, 2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: U.S. Department of State. – Режим доступу: <http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/2012/02/183494.html>.
3. Barack Obama. Renewing American Leadership // Foreign Affairs 2007 №4 July/August // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.foreignaffairs.com/articles/62636/barack-obama/renewing-american-leadership>.
4. Barak Obama. Remarks to the Chicago Council on Global Affairs // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=77043>.
5. President Barack Obama's Inaugural Address. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/president-barack-obamas-inaugural-address>.
6. U.S. Foreign Policy in Southeast Asia under the Obama Administration: Explaining U.S. Return to Asia and Its Strategic Implications // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academia.edu/4690617/U.S._Foreign_Policy_in_Southeast_Asia_under_the_Obama_Administration_Explaining_U.S._Return_to_Asia_and_Its_Strategic_Implications.
7. Joint Press Statement by President Obama and President Hu of China // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/joint-press-statement-president-obama-and-president-hu-china>.
8. New Iran Sanctions Get Boost: China Agrees To Pursue Sanctions // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.huffingtonpost.com/2010/03/31/new-iran-sanctions-get-bo_n_521041.html.
9. U.S. sells weapons to Taiwan, angering China // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2010/01/29/AR2010012904113.html>.
10. U.N. Security Council condemns sinking of South Korean warship // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/07/09/AR2010070905487.html>.
11. Signing of the Manila Declaration On Board the USS Fitzgerald in Manila Bay, Manila, Philippines // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/11/177226.html>.
12. U.S. Accession to the Association of Southeast Asian Nations' Treaty of Amity and Cooperation (TAC) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fas.org/sgp/crs/row/R40583.pdf>.
13. Городня Н. Д. Американсько-китайські відносини за адміністрації Барака Обама // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j_pdf/Ians_2013_10_15.pdf.
14. Remarks by President Obama and Vice President Xi of the People's Republic of China Before Bilateral Meeting // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/02/14/remarks->

[president-obama-and-vice-president-xi-peoples-republic-china-bil](http://www.state.gov/secretary/rm/2011/11/176999.html). 15. Clinton H. America's Pacific Century // US Department of State. 10.11.2011. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/secretary/rm/2011/11/176999.html>. 16. Remarks By President Obama to the Australian Parliament // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.whitehouse.gov/the_press_office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament. 17. Obama and Asian Leaders Confront China's Premier // The New York Times. 2011, November 19 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2011/11/20/world/asia/wen-jiabao-chinese-leader-shows-flexibility-after-meeting-obama.html?pagewanted=all>. 18. Speech Delivered by Secretary of Defense Leon E. Panetta, Shangri-La Hotel, Singapore, Saturday. 2012. June 02 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1681>.

Максим Годлевский

ФАКТОР «УМНОЙ СИЛЫ» В КОНТЕКСТЕ ПОЛИТИКИ США В АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКОМ РЕГИОНЕ ПРИ АДМИНИСТРАЦИЯХ БАРАКА ОБАМЫ

В статье рассматриваются изменения во внешней политике США при администрациях Барака Обамы. Главный акцент делается на смещении геополитического фокуса в Азиатско-Тихоокеанский регион, что обусловлено стремлением Вашингтона сохранить и укрепить свои позиции в новых условиях экономического и военного подъема Китая. В контексте данного региона важным компонентом американской внешней политики является применение доктрины «умной силы», которая включает в себя как признание многих «центров силы», сотрудничество с субъектами международных отношений, так и сохранение права применения военной мощи, объясняя ее цели и последствия.

Ключевые слова: внешняя политика, США, азиатско-тихоокеанский регион, «умная сила», Барак Обама.

Maxim Godlevskiy

THE FACTOR OF «SMART POWER» IN THE CONTEXT OF US POLICY IN THE ASIA-PACIFIC REGION UNDER THE OBAMA ADMINISTRATIONS

The article describes the changes in American foreign policy under the B. Obama administrations. The main emphasis is put on the geopolitical shift of focus in the Asia-Pacific region, due to Washington's desire to maintain and strengthen its position in the new environment of economic and military rise of China. In the context of the region an important component of US foreign policy is to apply the doctrine of «smart power», which includes both a recognition of the many «centers of power», cooperation with the subjects of international relations, as well as the preservation of the right to use military power, explaining its purpose and consequences.

Key words: foreign policy, the United States, the Asia-Pacific region, «smart power», Barack Obama.